

Regionale verdringingsreeks

Notitie t.b.v. werksessie 14 september (versie 9 september 2021)

Aanleiding

Aanleiding voor deze notitie is de werksessie van het Deltaprogramma Zoetwater op 14 juni. Tijdens een van de deelsessies is de regionale uitwerking van de verdringingsreeks besproken. Er was toen onvoldoende tijd om de discussie te voeren en vragen te behandelen. De terugkoppeling – inclusief de vragen – van de verschillende groepjes zijn gebundeld. Met deze notitie wordt beoogd deze vragen te beantwoorden en verdere duiding te geven aan onduidelijkheden.

Regionale uitwerking verdringingsreeks versus uitwerking regionale verdringingsreeks

Een spraakverwarring die regelmatig optreedt is de “regionale uitwerking verdringingsreeks” en “uitwerking regionale verdringingsreeks”.

De regionale uitwerking van de verdringingsreeks betreft het in beeld brengen van de watervraag, inclusief benodigde waterkwaliteit. Hierbij worden per watervrager – indien mogelijk - de kritische grenzen benoemd. Vervolgens worden, in overleg met de belanghebbenden, zogenoemde knoppen of maatregelen benoemd die ingezet kunnen worden wanneer waterschaarste optreedt. Belanghebbenden kunnen hiervoor ook proactief contact opnemen met de waterbeheerder. Daarnaast is het van toegevoegde waarde om te benoemen welke schade (ordegrootte) kan optreden, indien watertekorten optreden. Het is hierbij van belang om complexe keuzes en lastige afwegingen te benoemen, ook indien hiervoor nog geen oplossing is. Het is niet altijd mogelijk om alles van te voren vast te leggen. Hierbij helpt het om in de koude fase te benoemen welke afwegingen in de warme fase gaan spelen en voor welke afwegingen nader onderzoek wenselijk is.

Uitwerking regionale verdringingsreeks betreft het formuleren en prioriteren in categorie 3 en in categorie 4; het aanbrenge van een nadere rangorde binnen deze categorieën. Deze rangorde kan ook een toevoeging van behoeften in categorie 4 bevatten, een uitwerking van de zogenoemde ‘overige belangen’. Het is echter niet mogelijk om een nadere rangorde aan te geven tussen categorie 3 en 4. Dat wil zeggen dat er geen andere belangen uit 4 in 3 mogen worden geplaatst dan de twee reeds genoemde in de landelijke verdringingsreeks (tijdelijke beregening van kapitaalintensieve gewassen en het verwerken van industrieel proceswater). De nadere rangorde kan niet afwijken van het basisprincipe van de verdringingsreeks, namelijk het minimaliseren van maatschappelijke en economische schade.

Bij voorkeur spreken we in dit geval over de ‘nadere rangorde in categorieën 3 en 4’ in plaats van over de ‘uitwerking regionale verdringingsreeks’ omdat dit helderder is en om verwarring met de ‘regionale uitwerking van de verdringingsreeks’ te voorkomen. Zie voor een verdere toelichting ook paragraaf 1.3 van de [handleiding van de verdringingsreeks](#).

Met de aanbeveling van de Beleidstafel Droogte wordt met name beoogd invulling te geven aan de regionale uitwerking van de verdringingsreeks. Het aanbrenge van een nadere rangorde is dus niet noodzakelijk.

Beantwoording vragen

Wat leg je juridisch vast in een verordening en waar wil je flexibiliteit houden?

Het is niet noodzakelijk om de nadere rangorde in categorie 3 en 4 op te nemen in een verordening, tenzij een eerdere uitwerking van een nadere rangorde wel al in een verordening is opgenomen. Dan moet deze verordening aangepast worden.

Het kan handig zijn om flexibiliteit te behouden in de nadere rangorde in categorie 3 en 4, aangezien de omstandigheden ook veelal verschillend zijn. Daarentegen kan duidelijkheid ook meerwaarde hebben in tijden van crisis. Het is in elk geval belangrijk om in alle gevallen afstemming met de belanghebbenden op orde te hebben, zodat het duidelijk is waar iedereen aan toe is. Een regionale uitwerking kan daarnaast ook een meerwaarde hebben voor zaken die niet goed in economische waarde uit te drukken zijn. Natuur, volksgezondheid, cultuurhistorie en wellicht ook recreatie zijn aspecten die zeer moeilijk te monetariseren zijn. Een verduidelijking in een provinciale verordening over het belang kan hierbij helpen.

Moeten regio's uniform reageren, ook als de problematiek verschilt?

De verdringingsreeks geeft een rangorde van maatschappelijke en economische behoeften, die bij (dreigende) watertekorten bepalend is voor de verdeling van het beschikbare oppervlaktewater. Echter, de verdringingsreeks geeft de waterbeheerder beleidsruimte die mogelijkheden biedt om maatwerk te leveren en rekening te houden met regionale bijzonderheden en de op dat moment geldende droogtesituatie, mits deze voldoet aan minimaliseren van de maatschappelijke en economische schade – zie [handleiding van de verdringingsreeks](#). Het is belangrijk dat de argumentatie achter de maatregelen eenduidig is. Het is verder wenselijk dat er tussen de verschillende gebieden een soortgelijke afweging is. De uitkomst voor gebruikers in verschillende gebieden kan onderling afwijken door diversiteit in omstandigheden.

De waterverdeling is sterk inhoudelijk uitgewerkt. De belangen komen pas nu het naar de bestuurlijke tafels gaat. Is dat verstandig?

Het is aan te raden om eerst te kijken naar de waterbehoefte en vervolgens naar de waterverdeling (en dus de belangen).

In de praktijk loopt dit logischerwijs enigszins door elkaar heen, er is immers veel impliciete kennis over het watergebruik in de waterverdeling en de streefwaarden opgenomen. Het is wel verstandig om de gedachte van 'voor wie doen we het en over welke schade (voor gebruikers) spreken we' als basis te hebben en op te nemen in de regionale uitwerking van de verdringingsreeks. Daarnaast is het van belang om het gesprek met de belanghebbenden in een vroeg stadium te voeren.

Er zitten lastige punten in de verdringingsreeks: het heeft weinig zin als proceswater voor de industrie hoog staat als het industriewater laag staat.

Het gebruik van water als proceswater valt vaak onder categorie 3. Koelwater daarentegen valt in categorie 4. Als door het stoppen van inname van koelwater een bedrijf stilgelegd wordt - en de schade daardoor groot wordt – dan zal dit bijna altijd bovenaan in categorie 4 staan. Hiermee wordt de schade geminimaliseerd. Het onderscheid tussen categorie 3 en 4 is dan klein. Daarnaast kunnen betreffende bedrijven zelf ook voorzieningen (zoals koeltorens) treffen voor watertekorten, zeker als ze zich op een locatie bevinden met een hoog risico op watertekorten. Daarnaast kunnen vergunningverlenende overheden hier voorwaarden voor stellen.

Hoe is de afstemming tussen de landelijke en de regionale verdringingsreeks?

Voor wat betreft de uitwerking van de behoeften, gaat het bij alle categorieën erom dat duidelijk is om welke gebieden of locaties in de betreffende regio het gaat en welke aandachtspunten en handelingsperspectieven er zijn. Er kan een nadere rangorde gegeven worden aan categorie 3 en 4. Deze rangorde moet voldoen aan de uitgangspunten van de verdringingsreeks, namelijk minimaliseren schade binnen de categorieën. Als hieraan regionaal wordt voldaan dan is dit in orde. Wanneer bovenregionale of landelijke afwegingen ertoe leiden dat schade minder wordt bij een andere waterverdeling, dan gaat dat in principe voor. Hiervoor is de RDO/LCW/MTW-structuur adviserend, omschreven in het Landelijk Draaiboek Watertekort en Droogte. Het kan dus zijn dat

landelijk besloten wordt dat van de regionale uitwerkingen moet worden afgeweken. In de regel volgen individuele waterbeheerders dit landelijk, tussen alle betrokken partijen afgestemde, advies.

Welke rol spelen nieuwe watervragers in de toekomst? Wordt de waterbehoefte van nieuwe watervragers afgewenteld op het grondwater of drinkwater?

Het is aan het bevoegd gezag (provincie, waterschap) om te beoordelen of een nieuwe watervrager een vergunning krijgt. De voorkeursvolgorde voor waterbeheer in de NOVI en het NWP is hierbij wel van belang: overheden moeten in de ruimtelijke inrichting meer rekening houden met waterbeschikbaarheid. Dit betekent dat de fysieke kenmerken van het water- en bodemsysteem meer sturend zullen worden voor ruimtelijke keuzes.

Veel drinkwaterbedrijven leveren ook water aan de industrie (waaronder datacenters). Dat mag, industriële waterleveranties vallen buiten de wettelijke taak uit de drinkwaterwet. Dit doet echter niets af aan de verdringingsreeks: koelwater valt onder categorie 4, proceswater soms (indien hoogwaardig, kleinschalig) onder categorie 3. Drinkwater valt onder categorie 2. Het is van belang om goed na te denken op welke locaties eventuele nieuwe watervragers wel of niet gevestigd kunnen worden en welke voorwaarden daaraan gesteld worden.

Nota bene. Als er nieuwe landelijke vraagstukken opkomen, heeft ook het Rijk een rol. Dit speelt momenteel bij drie onderwerpen:

1. Vernatten veenweidegebieden. Deltares heeft in opdracht van het DPZW programmateam een onderzoek uitgevoerd (<https://www.deltares.nl/nl/nieuws/tegengaan-van-bodemdaling-vergroot-de-watervraag/>) en daarnaast is het DPZW aangehaakt bij de uitwerking van de regionale veenweidestrategieën.
2. Koelwater nieuwe datacenters. Het Rijk kijkt mee naar de problematiek zoals die nu met name in de Kop van Noord-Holland speelt. In de beleidsnota drinkwater is opgenomen dat de industrie, waaronder datacenters, bij voorkeur geen drinkwater gebruikt als dat niet nodig is.
3. Toename van grondwateronttrekkingen door landbouw, drinkwater, industrie en particulieren. De verantwoordelijkheid ligt primair bij de provincies en waterschappen. In het kader van de zogenaamde studiegroep grondwater pakt het Rijk het onderwerp samen met IPO en Unie op. Hieruit volgen aanbevelingen die nationaal van belang zijn.

Wat zijn de belangrijkste verschillen en overeenkomsten tussen de verdringingsreeks van Nederland en die van Vlaanderen?

Een van de belangrijkste verschillen is dat in Vlaanderen de gebruikers als uitgangspunt worden gehanteerd. In Vlaanderen is duidelijk hoe ze tot kostenschattingen (voor landbouwschade, verladersschade, bedrijven etc.) en effectenschattingen voor natuur komen. Waar onzekerheden zijn, worden deze benoemd. Met name deze kostenschattingsmethode kan de LCW helpen bij het maken van de juiste keuzes. Daarnaast heeft Vlaanderen een heldere systematiek om te komen tot maatregelen. Hierbij worden de kosten van maatregelen, de schade voor gebruikers en de nevenschade (voor andere gebruikers) van maatregelen betrokken. In de ontwikkeling van het afwegingskader in Vlaanderen zijn bij meerdere workshops alle belanghebbenden/watergebruikers betrokken geweest.

In Nederland is de verdringingsreeks meer vanuit een bestuurlijk oogpunt opgesteld (zoals de onomkeerbare schade onder categorie 1). Het lijkt vaak te gaan over zoutgehalten en waterpeilen, ook bij watertekorten. Streefwaarden, bijvoorbeeld voor zoutgehalten en waterpeilen, zijn in veel gevallen waarden die aan de 'veilige kant' zitten. Omdat er in de meeste gevallen voldoende water is om die waarden te halen - zonder andere gebruikers te schaden - is dat geen probleem. Bij een watertekort dient gekeken te worden naar de schade die kan optreden. In diverse gevallen kunnen

afwijkende waarden tijdelijk wel optreden zonder schade of zijn er bij de watergebruikers of waterbeheerders mogelijkheden om de schade te beperken. Dit is in tegenstelling tot Vlaanderen in Nederland niet inzichtelijk.

Hoe verhoudt de regionale verdringingsreeks zich tot de KZH? De situationele sturing op de waterverdeling tijdens lage afvoeren is toch ook een vorm van een verdringingsreeks? Implementatie van deze strategie maakt het mogelijk om het toenemende risico van watertekorten door lage afvoeren in de Rijn en Maas, o.a. met als gevolg verzilting in het benedenrivierengebied en uitputting van de IJsselmeerbuffer, te verkleinen zonder grote infrastructurele ingrepen in het hoofdwatersysteem te hoeven verrichten. Hiertoe wordt tijdens periodes van (dreigende) watertekorten en verzilting het beschikbare zoetwater flexibel verdeeld en waar mogelijk vastgehouden. Bij (dreigende) watertekorten richt de aandacht zich op het in stand houden van de zoetwaterbuffers en -zones waaruit de zoetwatervoorziening gefaciliteerd kan worden. De afspraken over vaste waterverdeling worden losgelaten en sturing gebeurt op basis van actuele informatie over de situatie in het watersysteem en de watervraag.

Met de implementatie van de KZH wordt een watertekortsituatie zo lang mogelijk voorkomen. Bij (dreigend) watertekort wordt de situationele sturing bovenregionaal afgestemd via RDO/LCW/MTW. Bij watertekortsituaties blijft de verdringingsreeks het uitgangspunt. Bij de implementatie van de KZH zal de relatie met en de overgang naar de verdringingsreeks worden uitgewerkt.

Wat zijn de minimale vereisten waar een regionale uitwerking van de verdringingsreeks aan moet voldoen?

De minimale vereisten zijn als volgt (zie paragraaf 1.3 van de [handleiding van de verdringingsreeks](#)):

- Een gebiedsbeschrijving inclusief uitwerking van de behoeften van watergebruikers per categorie uit de verdringingsreeks. Inventariseer welke aandachtspunten en handelingsperspectieven er zijn. Inventariseer bijvoorbeeld in categorie 1 de droogtegevoelige keringen, gebieden gevoelig voor klink en zetting en natuur met risico op onherstelbare schade door watertekorten. Doe dit ook voor gebruikers in de andere categorieën.
- Analyse van de watertekortsituaties: welke gebruikers kunnen daar last van hebben en welk handelingsperspectief er is om watertekorten te vermijden of verminderen? Geef daarnaast inzicht in effecten van maatregelen op andere gebruikers, zoals kosten en vermeden schade.
- Uitwerken van de watervraag van de gebruikers; zowel de waterkwantiteit in debieten of waterpeilen, als de waterkwaliteit in chloridegehalten, watertemperatuur en overige parameters.
- Uitwerken van maatregelen betreffende de fysieke verdeling van het oppervlaktewater en eventuele maatregelen om water te besparen onder diverse omstandigheden.

Het gaat er dus vooral om vooraf informatie beschikbaar te hebben om de verdringingsreeks op het moment dat dat nodig is regionaal zo goed mogelijk te *kunnen* toepassen. Het bepalen van een nadere randorde van categorie 3 en 4 en het opnemen in een verordeningen is dus geen vereiste.

Er is bestuurlijk afgesproken dat een eerste versie van de regionale uitwerking van de verdringingsreeks op 1 april 2022 af moet zijn (aanbeveling Beleidstafel Droogte). Het verder uitwerken van de regionale verdringingsreeks zal een continu proces blijven. Nieuwe kennis en ervaringen (van watertekortsituaties) zullen aanleiding geven voor updates.

Is het technisch wel mogelijk om een gebruiksfunctie in een lagere categorie af te koppelen ten gunste van gebruiksfuncties in hogere categorieën?

Ja dit is mogelijk. Hier zijn diverse voorbeelden van. Een onttrekkingsverbod voor de landbouw bijvoorbeeld in Friesland is gedeeltelijk voor peilhandhaving voor categorie 1. Het is wel zo dat gebruikers in lagere categorieën kunnen 'profiteren' van hogere categorieën. Vaak lift een belang dan mee op wateraanvoer voor een ander belang. Peilhandhaving voor veiligheid, klink of natuur is bijvoorbeeld ook gunstig voor de scheepvaart.

Wanneer valt drinkwater in categorie 2 en wanneer in categorie 4?

Drinkwater valt in categorie 2 als het gaat om het waarborgen van de leveringszekerheid van voor drinkwater. Indien de leveringszekerheid van de drinkwatervoorziening niet in gevaar is, valt drinkwater in categorie 4 van de verdringingsreeks. Zie paragraaf 5.2 van de [handleiding van de verdringingsreeks](#).

De transitie naar en het vastleggen van de verdringingsreeks in een provinciale omgevingsverordening kost tijd. Het steeds uitstellen van inwerkingtreding van de Omgevingswet helpt ook niet.

Het is niet noodzakelijk om de nadere rangorde van categorie 3 en 4 van de verdringingsreeks op te nemen in een Omgevingsverordening, tenzij een eerdere uitwerking van de regionale verdringingsreeks wel al in een verordening is opgenomen. Dan moet deze verordening aangepast worden. Het vastleggen in een verordening neemt 6-12 maanden in beslag. Het is met name van belang dat de argumentatie klopt en afgestemd is. Als deze op orde is, dan is het logisch dat de gezamenlijke waterbeheerders daarnaar handelen. De nadere rangorde van categorie 3 en 4 van de verdringingsreeks kan ook worden opgenomen in een waterakkoord of overeenkomst.

Hoe prioritair is doorspoelen van het IJsselmeer om verzilting tegen te gaan? Het maakt uit of drinkwaterwinning in categorie 2 of 4 zit.

Drinkwater staat in categorie 2 van de verdringingsreeks omdat de leveringszekerheid van drinkwater niet in gevaar mag komen. Waar de leveringszekerheid niet in gevaar is, wordt de drinkwatervoorziening en energievoorziening meegewogen binnen categorie 4 van de reeks.

Om duidelijkheid te geven over de wettelijke normen en de toepassing in de praktijk is de 'Handleiding Normering Chloride Drinkwater(bronnen)' opgesteld https://www.helpdeskwater.nl/publish/pages/165197/handleiding_chloridenormering_drinkwaterbronnen_helpdesk_water.pdf. Hierin staat dat op het innamepunt de maximum daggemiddelde chlorideconcentratie van 200 mg/l wordt overschreden het drinkwaterbedrijf, waterbeheerder en ILT in overleg gaan. Als uit de prognoses of de monitoring blijkt dat de overschrijding van 200 mg/l op het innamepunt tot gevolg heeft dat in drinkwater de waarde van 250 mg/l overschreden kan gaan worden, bepalen de partijen in onderling overleg welke maatregelen drinkwaterbedrijf en waterbeheerder gaan nemen om de toename van chloride en effecten ervan zo gering en kortdurend mogelijk te houden. De maatregelen zijn er mede op gericht te voldoen aan de wettelijke norm van 150 mg/l voor de jaargemiddelde chlorideconcentratie voor het in te nemen water en het drinkwater. Bij het bepalen van maatregelen is een belangenafweging noodzakelijk (proportionaliteit, afwegen voor- en nadelen). De aard van mogelijke maatregelen is afhankelijk van de lokale omstandigheden. Daarnaast dient de waterbeheerder bij een situatie van watertekort een inspanning te leveren conform categorie 2 of 4 van de verdringingsreeks.

Het bovenstaande zou leiden tot flexibele regels ten aanzien van doorspoeling van het IJsselmeer. Deze zijn in de praktijk moeilijk toe te passen. Daarom is het voorstel om als uitgangspunt te gaan werken met 'vaste' doorspoeldebieten.

Op basis van een groot aantal experimenten en metingen zijn de volgende doorspoeldebieten tot stand gekomen:

- Het benodigde doorspoeldebiet is bepaald op 70 m³/s (meerdaags gemiddeld). Dit debiet wordt gerealiseerd als er geen sprake is van (dreigend) watertekort.
- Zodra sprake is van een (dreigend) watertekort wordt het doorspoeldebiet terug geschroefd naar 40 m³/s meerdaags gemiddeld.

Deze streefdebieten zijn bepaald op basis van de combinatie van de omvang van het zoutlek door de verschillende bronnen in de huidige schut- en spuisluizen-configuratie. Als één (of meerdere) van die factoren verandert, bijv. door aanleg van de nieuwe sluis bij Kornwerderzand of het aanbrengen van pompen/zouthevels bij Den Oever, zullen de debieten opnieuw tegen het licht moeten worden gehouden. Daarnaast blijft het van belang om de overwegingen zoals verwoord in de handleiding chloridenormering drinkwaterbronnen in ogenschouw te blijven nemen én met monitoring de actuele situatie nauwlettend in de gaten te houden zodat op tijd bijsturing mogelijk is.

In het IJsselmeergebied wordt uitgegaan van 20% hoogwaardige kapitaalintensieve teelt in categorie 3, de rest in categorie 4. Klopt dat en hoe is die verhouding in de andere zoetwaterregio's?

Dit is een pragmatische keuze die door Zoetwaterregio Noord is gemaakt in het bepalen van een andere rangorde van categorie 3 en 4 van de verdringingsreeks, omdat hier bestuurlijk geen beslissing over genomen kon worden. Het is niet te zeggen of het percentage helemaal juist is. Daarnaast is deze verhouding voor elke zoetwaterregio anders.

Deze reservering van 20% per waterbeheerder t.b.v. categorie 3 geeft echter onduidelijkheid voor gebruikers. Het is niet logisch en tegen de wettelijke verdringingsreeks in als een gebied met weinig of geen kapitaalsintensieve landbouw met dezelfde kortingen te maken krijgt als gebieden met veel kapitaalsintensieve landbouw. Het is daarom logischer om per situatie tot een afschakeling van gewassen te komen, waarbij uiteindelijk een paar gewassen in categorie 3 vallen. Per seizoen kan de afweging verschillen. De Vlaamse berekeningswijzen kunnen hierbij mogelijk helpen.

Overigens is duiding van een gewas tot kapitaalintensief onvoldoende voor plaatsing in categorie 3. De kapitaalintensieve gewassen die in categorie 3 vallen, betreffen gewassen waarbij door een combinatie van kleine hoeveelheid water met tijdelijke inzet grote schade kan worden voorkomen (bv. faillissementen). Vaak worden glastuinbouw, bollenteelt en fruitteelt ertoe gerekend - zie paragraaf 4.2 van de [handleiding van de verdringingsreeks](#).

Algemene tips voor de regionale uitwerking van de verdringingsreeks

- Doe een uitvoerbaarheidstoets en ga oefenen met de nieuwe regionale uitwerking. Dit geeft inzichten in wat wel en wat niet werkt. Nodig hiervoor ook de LCW uit. Er wordt momenteel door Noord Nederland gezocht naar een moment voor de uitvoerbaarheidstoets in deze regio
- Betrek de bestuurders en gebruikers (scheepvaart, industrie etc.) vroegtijdig in het proces rondom de regionale uitwerking van de verdringingsreeks. Dit versnelt en verbetert het proces.

Punten die worden teruggegeven aan het Rijk

Tijdens de werksessie zijn ook twee punten door zoetwaterregio Noord teruggegeven aan het Rijk, namelijk 1) hoe worden kapitaal intensieve teelten gedefinieerd en 2) hoe worden bodemdalingsgevoelige gebieden gedefinieerd. Hierbij een korte reactie.

Definitie kapitaalintensieve teelt

Zie hoofdstuk 4 en met name paragraaf 4.2 uit de [handleiding van de verdringingsreeks](#).

Belangrijk hierbij is dat het om uitzonderlijke situaties, waarbij met beperkte hoeveelheden water en gedurende korte tijd (dus geen permanente beregening), grote sociaaleconomische effecten zoals bijvoorbeeld faillissementen zijn te voorkomen. Het betreft hier gewassen waarbij een totale mislukking van de oogst dreigt als gevolg van het watertekort, terwijl met een relatief kleine hoeveelheid water een schade van een dergelijke omvang kan worden voorkomen.

In het eindrapport van fase 1 van de droogtestudie (2003) worden de volgende kapitaalintensieve gewassen specifiek genoemd: glastuinbouw en bollenteelt. Welke overige gewassen als kapitaalintensief kunnen worden beschouwd is niet benoemd. Dit is gebaseerd op maatwerk zodat rekening gehouden kan worden met regionale bijzonderheden, de droogtesituatie en moment van optreden in het jaar.

Afhankelijk van de situatie, kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de volgende typen gewassen:

- Glastuinbouw, bollenteelt, bomenteelt/sierplantenteelt, fruitteelt, bloementeelt, groenteteelt etc. (relatief hoge economische waarde in €/ha en/of relatief veel werkgelegenheid in arbeidseenheden/ha).
- Bijzondere gewassen: bijvoorbeeld onderzoeks-, veredeling- zaadvermeerderingsgewassen, diverse medicinale gewassen, gewassen met cultuurhistorische waarde en gewassen die van belang zijn voor het borgen van genetische diversiteit et cetera.

Factoren die van belang kunnen zijn bij het afwegen of een gewas kapitaalintensief is en tijdelijk beregend mag worden, zijn bijvoorbeeld:

- Nachtvorst of hitte die tot schade aan de oogst leiden.
- Afhankelijkheid van een bepaalde waterkwaliteit (zoals ijzergehalte, watertemperatuur et cetera) waar alleen vanuit oppervlaktewater in kan worden voorzien.
- Oogst gaat door een korte periode van watertekort in één klap volledig verloren of wordt onverkoopbaar.
- De benodigde tijd voordat een bedrijf winstgevend is (hersteltijd) en andere economische factoren zoals de waarde van plantopstand, bollen, pootgoed en plantgoed, investeringen in opstallen en roerende goederen (€/ha) en/of effecten gebonden aan het verlies van de oogst/bedrijfstak hiervan voor de maatschappij.

Om een uitzondering te kunnen maken, is het noodzakelijk dat er voldoende water beschikbaar is en dat dit ook effectief aangevoerd kan worden (kleinschalig/relatief geringe hoeveelheid water). Voor een kapitaalintensieve teelt achterin het systeem is het water waarschijnlijk niet effectief aan te voeren. Of een wateronttrekking 'kleinschalig' is en of het om 'relatief geringe hoeveelheden water' gaat, hangt af van hoe de onttrekking in verhouding staat tot het debiet (m³/s) in het watersysteem (rivier, kanaal etc.) en tot de onttrekkingen voor andere belangen en eventuele maatschappelijk en/of economische gevolgen.

Bij een tijdelijke ontheffing op een onttrekkingsverbod uit oppervlaktewater heeft de waterbeheerder de mogelijkheid aanvullende eisen te stellen. Zo kan de beheerder bijvoorbeeld per week bezien of een tijdelijke beregening op basis van de waterbeschikbaarheid mogelijk is. Wel is het aan te raden om een de periode van tijdelijke beregening te definiëren in de regionale uitwerking. Daarnaast kan de waterbeheerder vragen om maatregelen te nemen, waardoor men in de toekomst minder afhankelijk is van oppervlaktewater op basis van een redelijke investeringstermijn of om in geval van defecte installaties/overmacht de installaties binnen een redelijke termijn te repareren. In bepaalde gevallen kan ook eenmalig een uitzondering worden gemaakt, bijvoorbeeld voor nachtvorstbestrijding of het koelen van gewassen om hittestress te

voorkomen. Daarnaast is het belangrijk om te kijken of de oogst gered kan worden met enkele keren beregenen en of een ontheffing hiermee zinvol is.

Rijk betrekken bij definitie bodemdalingsgevoelige gebieden

Zie hoofdstuk 6 en met name paragraaf 6.3 uit de [handleiding van de verdringingsreeks](#). Een aantal elementen hieruit staan hieronder.

Het is noodzakelijk om per regio de bodemdalingsgevoelige gebieden in beeld te brengen. Bij het inventariseren van de bodemdalingsgevoelige gebieden dient rekening te worden gehouden met de volgende gebieden:

- Het heeft met name betrekking tot laag-en hoogveen gebieden(oxideren)
- Hoogveengebieden zijn veelal extra gevoelig voor bodemdaling (als lagen die wegzijging tegen gaan uitdrogen)
- Bij uitzondering heeft het ook betrekking op zandbodems als onderlagen klei, leem of veen bevatten

Slechts sommige kleigebieden/kleisoorten zijn gevoelig voor klink en zetting. Het is niet de bedoeling om grote kleigebieden aan te wijzen die onder categorie 1.2 vallen.